

## OLIIY O'QUV YURLARIDA INGLIZ ADABIYOTINI O'QITISHDAGI OBYEKTIV MUAMMOLAR

Mirsadullayev Miravaz Mirmuslim o'g'li,  
Namangan davlat universiteti, tayanch doktoranti  
E-mail:dodamaestro@gmail.com

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada Oliy ta'lim tizimida Ingliz adabiyotini o'qitishdagi muammolarning obyektiv sabablarini tahlil qilib chiqilgan. Hamda ushbu muammolarga ayrim yechimlar ham berilgan. Asosiy e'tiborni o'quv jarayonini amalga oshirishda yuzaga keluvchi va pedagoglar uchun muammoli vaziyatlarga qaratilgan. Hozirgi kundagi dolzarb xisoblanuvchi ushbu muammolar zudlik bilan hal etilishi tavsiya etiladi.

**Kalit so'zlar:** malaka talablari, fan dasturi, o'quv-me'yoriy xujjatlar, tanqidiy fikrlash, tili o'rganilayotgan mamlakatlar adabiyoti

## ОБЪЕКТИВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ АНГЛИЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ВУЗЕ

Мирсадуллаев Мираваз Мирмуслимович  
Наманганский государственный университет, докторант  
Э-почта:dodamaestro@gmail.com

**Аннотация:** В данной статье анализируются объективные причины возникновения проблем в преподавании английской литературы в системе высшего образования. И даны некоторые решения этих проблем. Основное внимание сосредоточено на проблемных ситуациях для педагогов, возникающих в ходе реализации образовательного процесса. Рекомендуются немедленно решить данные проблемы.

**Ключевые слова:** квалификационные требования, научная программа, учебно-нормативные документы, критическое мышление, литература стран, изучающих язык.

## OBJECTIVE PROBLEMS OF TEACHING ENGLISH LITERATURE AT THE UNIVERSITY

Mirsadullaev Miravaz Mirmuslim ugli  
Namangan State University, PhD student  
E-mail:dodamaestro@gmail.com

**Abstract:** This article analyzes the objective causes of problems in the teaching of English literature in the higher education system. And some solutions to these problems are given. The main attention is focused on problematic situations for pedagogues that arise during the implementation of the educational process. It is recommended that these problems be solved immediately.

**Key words:** qualification requirements, science program, educational and normative documents, critical thinking, literature of the countries where the language is studied.

## Kirish

Barcha sohalarda bo'lgani kabi bugungi kunda yurtimizda ta'lim tizimida bir qancha islohotlar amalga oshirib kelinmoqda. Ayniqsa oliy ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, malakali kadrlarni tayyorlash, jahon andozalari asosida darslarni tashkil etish va shu kabi bir qancha rejalarni maqsad qilib olindi. Bu ishlarni tizimli amalga oshirish maqsadida, "O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" [1] prezident farmoni bilan tasdiqlab qo'yildi. Ushbu konsepsiyadagi o'zgarishlarni, yangiliklarni amalga oshirish uchun, ta'lim-tarbiya jarayonining asosi hisoblanmish "Ta'lim to'g'risidagi Qonun" [2] va u bilan bog'liq bo'lgan boshqa ko'plab o'quv-me'yoriy xujjatlarni ham qayta ko'rib chiqish, tuzatishlar kiritish zarurligi bugun barcha ta'lim soxasi vakillariga tushunarli bo'lib bormoqda. Yuqorida keltirib o'tilgan maqsadlarga erishish uchun, avvalambor, har bir fanni chuqur o'rganib chiqish, tanqidiy tahlil etish, kamchiliklarni bartaraf etish yo'llarini izlash talab etiladi. Ushbu ilmiy tadqiqotda oliy ta'lim tizimida Ingliz adabiyotini o'qitishdagi muammolarni tizimli o'rganish, tahlil etish, va albatta foydali takliflar keltirib o'tish, ilmiy asosga ega yechimlar berish maqsad qilib olingan.

So'ngi ikkita o'n yillikda xorijiy tillarni o'qitish samaradorligini oshirishga bo'lgan bir qancha sa'y-xarakatlarni ko'rishimiz mumkin. Bulardan dastlabki muhim qadamni 2012-yilda qabul qilingan prezident qarori "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" [3] ni eslashimiz mumkin. Juda ko'plab muhim ishlar keltirib o'tilgan ushbu qarorda, afsuski faqatgina chet tillarini o'zinigina o'rganishga e'tibor qaratilgan. Chet tillarining adabiyotini o'rganish, ommalashtirish masalalari esa chetda qolib ketgandek. Balki shuning uchundir xozirgi kundagi aksariyat talabalarda chet tili deganda faqatgina o'sha tilda muloqot qila olish ko'nikmasini tushunadilar. Bu esa o'z navbatida oliy ta'lim tizimida o'rganilayotgan xorijiy til adabiyotiga e'tiborni pasaytirib yuborgan. Chet tillari ichida eng ko'p e'tiborga sazovor bo'lib kelayotgan Ingliz tilining adabiyoti, uni o'qitish va o'rganish ahvoli qanday? Tilni ommalashtirishga

bo'lgan e'tibor uning adabiyotiga ham qaratilganmi? Shu va shu kabi savollarni o'rganib chiqishga keyingi satrda javob topishga harakat qilib ko'ramiz.

### **Tadqiqot metodologiyasi**

Bugungi kunga kelib oliy ta'lim muassasalarida Ingliz adabiyotini o'qitish qoniqarli ahvolda deb bo'lmaydi. Sababi, ko'plab yoshlarda Ingliz tilini o'rganish faqatgina til ko'nikmalarini egallashdangina iborat degan noto'g'ri tushunchaga egaliklaridandir. Aslida bunday xulosaga kelishga bir nechta obyektiv va subyektiv sabablar mavjud. Dastlab obyektiv sabablarga to'xtalib o'tsak. Aslida obyektiv sabablar asosan ta'lim jarayonini tashkil etishni belgilab beruvchi mas'ul tashkilot-muassasalar, me'yoriy xujjatlar bilan bog'liq. Ta'lim standartlari, malaka talablari, o'quv rejalar, metodik qo'llanmalar va boshqa ko'plab xujjatlar Ingliz adabiyoti fanini til o'qitish fanlariga qaraganda ikkinchi darajali fanga aylantirib qo'yganligini ko'rishimiz mumkin.

### **Tahlillar va natijalar**

Dastlab malaka talablarini ko'rib chiqsak. Ma'lumki, O'zbekiston Respublikasi prezidentining 24.12.2021 yildagi PQ-60-sonli "Davlat ta'lim muassasalarining akademik va tashkiliy-boshqaruv mustaqilligini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar" [4] qarori bilan dastlabki bosqichda 35 ta davlat oliy ta'lim muassasalariga akademik mustaqillik berildi. Bu degani, barcha normativ xujjatlarni ta'lim muassasalari yetakchi tashkilotdan asos sifatida xujjat qabul qilib olmay, balki o'z o'quv bo'limi hamda ilmiy kengash bilan hamkorlikda yaratishlari ko'zda tutilgan. Albatta bundan keyin mustaqil tayyorlanuvchi o'quv-me'yoriy xujjatlar avvaldan mavjudlarini o'zgartirib, qo'shimchalar kiritish orqali takomillashtirish ko'zda tutilgan.

Tayanch oliy ta'lim sifatida O'zDJTU tomonidan ishlab chiqilgan va OzROO'MT vazirligi tasdiqlab 18.08.2021 da 356-sonli buyrug'i bilan 60230100 – Filologiya va tillarni o'qitish (roman-german tillari) bakalavriat ta'lim yo'nalishlari uchun amalga kiritilgan malaka talablari [5] ni ko'rib chiqsak. Malaka talablarining 1-bo'limida umumiy tavsif keltirilgan bo'lib, 1.2.2 bandida kasbiy faoliyatning obyektlari sanab o'tilgan. Biz ulardan ayrimlarini sanab o'tamiz.

- *asosiy va ikkinchi chet tilining nazariy va amaliy asoslarini o'rgatish, mazkur tillarda ilmiy va badiiy adabiyotlarni o'qish va og'zaki nutq malakasini oshirish;*

- *asosiy hamda ikkinchi chet tili sifatida o'rganilayotgan mamlakatlar adabiyoti, ularning tarihi va hozirgi holati, adabiy aloqalar tarjima nazariyasi va amaliyotining asoslarini.....*

- *roman-german tilshunosligi va adabiyotshunosligi, tilshunoslik va adabiyotshunoslik sohasidagi muammolar va ularning yechimlari, .... Va hkz.*

Ko'rib turganimizdek, kasbiy faoliyatning obyektlari ichida adabiyot fani yetarlicha o'rinda keltirib o'tilgan. Ya'ni bakalavriat bosqich talabalarining kasbiy faoliyatida adabiyot fani muhim o'rin tutadi va 4 yil mobaynida yetarlicha bilimga ega bo'lishlari talab etiladi.

Endi 1.2.3 bandda keltirilgan kasbiy faoliyat turlariga e'tibor qaratsak. Ja'mi 7 ta kasbiy faoliyat turlari berilgan bo'lib bular: 1. *ta'lim muassasalarida pedagogik va ilmiy-pedagogik*; 2. *Tarjimonlik*; 3. *Tashkiliy-boshqaruv*; 4. *OAVda muxbirlik*; 5. *Noshirlik va muharrirlik*; 6. *Ilmiy tadqiqot* va 7. *Konsalting xizmati*.

1.2.4 bandda bu faoliyat turlarida belgilab o'tilgan vazifalar borki, bu vazifalar albatta adabiy jarayonni o'z ichiga oladi:

*Til va adabiyotga oid turli tadbir, anjuman va ma'rifiy suhbatlarni tashkillashtirish.* – tashkiliy-boshqaruv faoliyatida;

*Nashriyot va tahrir sohasida badiiy va ilmiy asarlarni, ... muharrirlik faoliyatini amalga oshirish.* – noshirlik va muharrirlik faoliyatida;

*Internet tarmog'ida eng yangi ilmiy, adabiy va lisoniy yangiliklar, .... Izlash va topish.* – Ilmiy-tadqiqot faoliyatida;

*Kasbiy faoliyatda hozirgi va tarixiy adabiy jarayonlarni va turli janrga mansub badiiy asarlarni tahlil qila bilish.* – konsalting xizmati faoliyatida.

Ko'rib turganimizdek, kasbiy faoliyatning ko'pchiligida adabiy jarayonga yetarlicha urg'u berilgan. Faqatgina **tarjimonlik faoliyatiga** ham adabiyot bilan bog'liq jarayonni qo'shish maqsadga muvofiq bo'lishini aytib o'tish zarur. Zero, filologiya yo'nalishida bakalavr darajasiga ega mutaxassis tarjimonlik faoliyati

mobaynida badiiy asarlarni boshqa tillarga tarjima qilish vazifasini ham bajarishiga to'g'ri kelishi tabiiy hol.

Mazkur malaka talablarining 2-bo'limida talabalarning kasbiy kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar keltirib o'tilgan. 2.1 band umumiy kompetensiyalarni o'z ichiga olgan bo'lib, bu yerda adabiyotga oid talablarni uchratmaymiz. 2.2 bandda esa, ..... *adabiy yangiliklar topish ko'nikmasiga ega bo'lish, adabiyotga oid turli tadbir tashkil etish, badiiy asarlar bo'yicha muharrirli faoliyatini amalga oshirish, adabiy xodim faoliyatini yurita olish...* kabi ba'zi bir kasbiy kompetensiyalarni uchratishimiz mumkin. Umuman olib qaraganda, akademik mustaqillikga ega bo'lguncha barcha oliy ta'lim muassasalaridagi filologiya yo'nalishlariga berilgan malaka talablarida adabiyotga bo'lgan talab yetarlicha berilgan. Xo'sh, keyingi davrda tayyorlangan malaka talablarida ahvol qanday? Adabiyotga, ayniqsa tili o'rganilayotgan mamlakatlar adabiyotiga kengroq o'rin berilganmi? Bu savollarga Namangan davlat universiteti Ilmiy kengashining 2022 yil 25.08 dagi 1- sonli yig'ilishida ma'qullangan malaka talabidan [6] javob topishga harakat qilib ko'ramiz.

1-bo'limning 1.2.2 bandida berilgan kasbiy faoliyat obyektlarida hamda 1.2.3 banddagi kasbiy faoliyat turlarida, avvalgi biz yuqorida ko'rib chiqqan malaka talablari bilan bir hil holatni ko'rishimiz mumkin. Demak, tuzuvchilarda kasbiy faoliyat obyektlarini va turlari bo'yicha o'zgartirishga zarurat sezilmagan. Xuddiy shunday vaziyat bakalavriat talabalarining kasbiy vazifalariga qo'yilgan malaka talablarida ham ko'rishimiz mumkin. Bu yerda ham kichik o'zgarishlarni aytmaganda, jiddiy yangilikka qo'l urilgan deyolmaymiz. Yangi tahrirdagi malaka talablarining mualliflari "velosipedni qaytadan yaratish" muammosini o'ylab o'tirmay, avvalgi tayyor me'yoriy xujjatni qaytadan tasdiqlashgan. Bu yerda bu holatni jiddiy kamchilik deyish noto'g'ri bo'ladi, sababi yuqorida aytganimizdek, til va adabiyotga e'tibor teng darajada keltirib o'tilgan.

Jiddiy o'zgarishni biz 2.2 banddagi kasbiy kompetensiyalarda ko'rishimiz mumkin. Bu yerda avvalgi malaka talablariga qo'shimcha ravishda bir qancha adabiyot sohasiga oid kompetensiyalar qo'shilgan, jumladan:

- *globallashuv sharoitida kechayotgan jarayonda milliy til va adabiyotning o'rni....*
- *Yo'nalishiga mos mavzularda loyihalar, manbalar, adabiyotlar,... ekspertiza qilish.*
- *Kasbiy faoliyatda hozirgi va tarixiy jarayonlarni va turli janrga mansub badiiy asarlarni tahlil qila olish.*

Ko'rinib turibdiki, yangi malaka talablarida adabiyotga yanada ko'proq o'rin berilganki, bu holat filologiya ta'lim yo'nalishining o'quv rejasi va fan dasturida ham o'z aksini topishi zarurligi anglashiladi.

Shu o'rinda malaka talablari bo'yicha qisqagina xulosa berib o'tsak. Umumiy ko'rinishda til va adabiyot sohalariga teng o'rin berilganini ko'rdik, ammo deyarli barcha holatda adabiyotshunolik, adabiy jarayon atamalari qo'llanganligini ko'rishimiz mumkin. Aynan tili o'rganilayotgan mamlakatlar adabiyoti so'zi faqatgina bir o'rinda qo'llangan. Menimcha umumiy tavsif berib o'tgandan ko'ra aniq qilib, tili o'rganilayotgan mamlakatlar adabiyoti atamasini qo'llab va shuni atrofida ishlarni tashkil qilishni belgilab berilsa, o'rganilayotgan chet tilining adabiyotiga ham ko'proq urg'u berilgan bo'ladi.

Endigi ko'rib chiqadigan o'quv me'yoriy xujjat bu namunaviy fan dasturi. Bunda ma'ruza va seminar mashg'ulotlari, kurs ishi uchun tavsiya etilayotgan mavzular va darsda foydalanish uchun keltirilgan adabiyotlar ro'yhatini ko'rib chiqamiz. Oliy ta'lim muassasalarining filologiya va tillarni o'qitish (Ingliz tili) yo'nalishi bakalavriat bosqichi talabalariga "Tili o'rganilayotgan mamlakatlar adabiyoti" fani bo'yicha tayanch oliy ta'lim muassasasi (O'zDJTU) tomonidan so'ngi marotaba 2020 yilda namunaviy fan [7] dasturi ishlab chiqilgan. Shu yerda aytib o'tish kerakki, ushbu namunaviy fan dasturi faqatgina filologiya yo'nalishi talabalariga uchunгина bo'lib qolmay, Xorijiy til va adabiyoti (Ingliz tili) hamda Tarjima nazariyasi va amaliyoti (Ingliz tili) yo'nalishi uchun hamdir. Shuning uchun *ishchi dasturlarni tuzishda yo'nalishlar xususiyatiga qarab shu yerda keltirilgan mavzulardan muhim va dolzarb bo'lganlarini tanlanishi maqsadga muvofiq.* [7; 3-b.]

2019-yilgacha kelgan fan dasturlarida bu fan 3 semestr mobaynida 5-6-7-semestrlarda o'qitilishi keltirib o'tilgan. Ammo 2020-yildan boshlab aksariyat oliy ta'lim muaassalari kredit modul tizimiga o'tgandan so'ng fanlarni optimallashtirish, nomutaxassis fanlarini 4 ta fangacha qisqartirish va shu kabi o'zgarishlar sodir bo'ldi. Tili o'rganilayotgan mamlakatlar adabiyoti fani majburiy fanlar blokida bo'lsada, 2020-yilda kelgan ushbu fan dasturida ushbu fan 5-6 semestrlar mobaynida haftasiga 4 soatdan – 2 soat ma'ruza va 2 soat seminar – tarzida o'tilishi keltirib o'tilgan. Ko'rib turganimizdek, bu fanni 4 bosqichda talabalar o'qishi shart emas degan xulosa bilan shunday qarorga kelingan deyish mumkin. To'g'ri, kredit modul tizimida ko'proq mustaqil ta'lim soati berilishi belgilab qo'yilgan. Ya'ni talaba darsdan tashqari ko'proq o'z ustida ishlashi maqsad qilingan. Ammo, oz bo'lsada o'qituvchi nazorati, ko'rsatmasi ham talaba uchun doimiy ravishda zaruratdir.

Endi mavzular ketma-ketligini ko'rib chiqsak. Tili o'rganilayotgan mamlakatlar adabiyoti fani Buyuk Britaniya va Amerika adabiyotini o'qitishni maqsad qilgan: *Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarni Buyuk Britaniya va Aqsh adabiyoti namoyondalari va ularning asarlari bilan tanishtirish ..... badiiy-estetik ruhni rivojlantirishdir.* Ma'ruza va seminar mashg'ulotlari uchun 30 tadan mavzu keltirilgan. Ya'ni fanning ishchi dasturini – sillabusini tayyorlamoqchi bo'lgan o'qituvchi qiyinchiliksiz barcha mavzularni ketma-ketlikda olishi mumkin. Mavzular xronologik tarzda, davrlashtirib va har bir davrning yirik namoyondalarini ularning shoh asarlari bilan birga keltirilgan. Birinchi mavzu fanga kirish darsi bo'lib bunda ikkala davlatning adabiyoti haqida umumiy ma'lumot berish bilan boshlanib, so'ngra Buyuk Britaniya adabiyotining asosiy yo'nalishlari, rivojlanish davrlariga o'tiladi. Dastlab Buyuk Britaniya adabiyotini yakunlab keyin esa Amerika adabiyoti mavzulari o'zlashtiriladi.

Tavsiya etilayotgan mavzular va ularda qamrab olinishi kerak bo'lgan yozuvchi va adabiy ishlar juda ham ko'p berilgan bo'lib, bu ishni na o'qitvchi va na talabalar o'zlashtirishi darguman. Misol uchun Ingliz adabiyotida Ma'rifatchilik davri mavzusi ikkita ma'ruzaga mo'ljallangan. Va shu ikki dars mobaynida yettita

ijodkor va ularning eng kamida bittadan asarlari o'rganilishi keltirib o'tilgan. Bu holatda o'qituvchi bu ijodkorlarning qachon va qayerda tug'ilganligi, qanday asarlar yozganligi va uni mashhur qilgan asari to'g'risida qisqa ma'lumot berish bilan kifoyalanadi. Aks holda, agar batafsil ma'lumot berib chuqurroq o'rganish niyat qilinsa, qaysidir yozuvchini qoldirib ketishga to'g'ri keladi. Seminar mashg'uloti uchun esa birgina mavzu bilan cheklanilgan: XVII – XVIII asr ma'rifatchilik davri adabiyoti. Shu yerda ham ko'rish mumkinki, ma'ruza va seminar mashg'ulotlari uchun berilayotgan mavzular mutanosibligi yo'q.

Mavzular bo'yicha yana bir jihat ma'ruza mashg'ulotida aynan qaysi ijodkorga ko'proq urg'u berilishi keltirib o'tilgan bo'lsa, seminar mashg'uloti mavzulari juda ham umumiy tarzda berilgan. Mavzular yakunida *“Seminar mashg'uloti multimedia vositalari bilan johozlangan auditoriyada o'tkazilishi lozim. Mashg'ulotlar faol va interfaol usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogic va axborot texnologiyalari qo'llanishi maqsadga muvofiq.”* kabi umumiy yo'riqnoma bilan kifoyalanilgan. Albatta seminar mashg'ulotida talabalar qaysidir yozuvchining ijodiga yoki uning asariga tayyorlanib kelishi belgilab qo'yiladi, ammo qay tartibda tayyorlanish va nimalarga ko'proq e'tibor berilishi fan dasturi tuzuvchilari tomonidan tavsiyaviy shaklda bo'lsada berilishi maqsadga muvofiq bo'lardi. Bu holatda ko'proq fan o'qituvchisining mas'uliyati ortadi. Fanning uslubiy ko'rsatmasini tayyorlash jarayonida ushbu jihatlarni e'tiborga olgan holda tuzishi, namunaviy fan dasturida keltirib o'tilmagan tomonlarni iloji boricha kengroq yoritishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

Ushbu fan talabalardan kurs ishini tayyorlashni talab etadi. *Kurs ishi fan mavzulariga taalluqli masalalar yuzasidan talabalarga yakka tartibda tegishli topshiriq shaklida beriladi. Kurs ishini bajarish talabalarda fanga oid bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga xizmat qilishi kerak. Kurs ishining maqsadi – “talabalarining mustaqil ishlash qobiliyatini rivojlantirish, olgan nazariy bilimlarining amaliy ko'nikma va malakalarni hosil qilish. ... badiiy asarlarni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilishga o'rgatish.”* [7; 6-b.]

Demak, kurs ishini bajarish davomida talaba darsdan olgan bilimi, ko'nikmasi va malakasi shakllantirib boradi. Dastlab bilimga to'xtalib o'tsak. *Bilim – borliqni bilish jarayonining amaliyotda tasdiqlangan natijasi bo'lib, u inson ongida aks etadi hamda bilimning ilmiy, empirik va nazariy turlari farqlanadi.* [8; 70-b.] Va o'quvchilarning bilim darajasini quyidagilar tashkil etadi:

- a. O'quv fanlari bo'yicha nazariy tushunchaga ega bo'lishi;
- b. O'quv fanlari bo'yicha yangi axborot va ma'lumotlarni egallash;
- c. Voqelik va hodisaning mazmunini tushunish;
- d. Ijtimoiy ong va mustaqil fikrga ega bo'lish. [9; 626-b.]

Bizningcha berilgan mavzularni o'zlashtirish mobaynida talabalar yuqoridagilardan faqat a va b bandlarinigina o'zlashtirmoqdalar, sababi voqelikni tushunish va mustaqil fikrlashga undaydigan mavzular kam. Aksariyat mavzular talabalardan faqatgina ma'lumot olish va qayta ishlashnigina talab etadi. Misol uchun, kurs ishi mavzulari ro'yhatida quyidagilarni uchratishimiz mumkin:

- *Ingliz adabiyotida ayol yozuvchilar;*
- *Kristofer Marloning “Karp Daym she'riyati”;*
- *Ouldus Haksliy va uning g'ayrihayoli asari “Yangi dunyo qahramoni”;*
- *Dos Passos va uning “Aqsh trilogiyasi”.*

Ko'rib turganimizdek bu mavzularga talabalar faqatgina ma'lumotlarni yig'ish, saralash va umumlashtirish bilan mashg'ul bo'ladilar. Berilayotgan mavzular talabalarni ko'proq tahliliy va tanqidiy jarayonga jalb etishi, ma'lumotni shundoq qabul etib qolmasdan, yozuvchi yashagan muhitni, asar yozilgan davrni kengroq tushunishga undashi zarur.

Endi fan dasturida o'qituvchilar ishchi dastur tuzishda va eng asosiysi Ingliz adabiyoti darslarini tashkil etishda foydalanishlari ko'zda tutilgan adabiyotlar ruyhati bilan tanishib chiqsak. Ya'ni bu adabiyotlar Tili o'rganilayotgan mamlakatlar adabiyoti fanining darsliklari bo'lib, o'qituvchi talabalar shu kitoblardan foydalanishlari maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Avvalambor, darsliklar haqida qisqacha to'xtalib o'tsak. Chet tilini o'qitish bo'yicha darslikla, o'quv-qo'llanmalar juda ham ko'p bo'lib, o'rganuvchilar xech ikkilanmay o'zlariga yoqqan, bilim va qiziqishlariga mos bittasini tanlashlari mumkin. Ammo adabiyot bo'yicha bunday deya olmaymiz. Adabiyotshunoislik, adabiyot o'qitish metodikasi yo'nalishlarida qator ishlar qilinganiga qaramay, jahon adabiyoti va Ingliz adabiyoti bo'yicha darsliklarni topish juda ham mushkul vazifa. Bu holatni fan dasturida berilgan adabiyotlar ro'yhatida ham ko'rishimiz mumkin. Asosiy va qo'shimcha adabiyotlar ro'yhatida o'n beshta darslik, qo'llanma berilgan bo'lsa, shundan faqatgina bittasi O'zbekistonlik Ingliz adabiyoti mutaxassislari Bakoyeva M. Muratova E., Ochilova M. lar hammuallifligida tayyorlanganligini ko'rishimiz mumkin. [10] Demak Ingliz adabiyotini o'qitish metodikasi bo'yicha hali ko'p ishlar qilinishi zarurligini guvohi bo'lyapmiz. Endi shu darsliklardan ayrimlarini ko'rib chiqsak.

Asosiy adabiyotlar ro'yhatining birinchi o'rnida turuvchi "Amerika adabiyoti va madaniyatiga hamroh" nomli kitob 2010 yilda Trinity kolleji professori, adabiyotshunos oli Pol Loyter tomonidan ishlab chiqilgan. [11] Ulkan hajmga ega (710 betdan iborat) ushbu kitobni darslik yoki qo'llanma deya olmaymiz. Sababi turli adabiyot sohasi vakillari tomonidan chop etilgan maqolalar, esseylardan iborat ushbu kitobda na bir topshiriq bor, va na mavzuni mustahkamlovchi savollar. Ko'rinishidan ensiklopdeiyani eslatuvchi uchbu kitobni, o'qituvchilar va talabalar faqatgina qo'shimcha ma'lumot olish uchun foydalanishlari mumkin. Aslida murakkab tilda yozilgan maqolalar ko'proq Amerika adabiyoti bo'yicha ilmiy ish qilayotgan tadqiqotchilar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Ro'yhatdagi yagona, O'zbekistonlik mutaxassislar tomonidan Ingliz adabiyoti bo'yicha tayyorlangan darslik haqida ham so'z yuritsak. Shu o'rinda qayd etish kerak, ushbu darslik nashrdan chiqqaniga ham qariyb 20 yil bo'lgan (Toshkent, 2006 yil) va Ingliz adabiyoti bo'yicha hamon asosiy darslik bo'lib xizmat qilmoqda.

Ushbu darslik avval aytganimizdek hammualliflikda tayyorlangan bo'lib, filologiya yo'nalishi bakalavr bosqichi talabalari uchun mo'ljallangan. Darslikning shakli haqida aytadigan bo'lsak, u kirish qism, to'qqizta bob, adabiy atamalar va adabiyotlar ro'yhati, va umumiy savollar bankidan tashkil topgan. Darslikning yutuqlari haqida aytish mumkinki:

- berilgan ma'lumotlar sodda Ingliz tilida tuzilgan bo'lib, o'qituvchi ham talaba ham osongina tushuna oladi.
- har bir dars yakunida mustahkamlovchi savollar berilgan.
- talaba uchun yangilik sanalgan adabiy atamalarni alohida ro'yhati shakllantirilgan.
- aksariyat mavzular qo'shimcha manbalar bilan boyitilgan.
- mavzular ketma-ketligi, bir davr yozuvchilari va ularning muhim asarlari haqida yetarlicha ma'lumot berilgan.

### **Xulosa va takliflar**

Bir qarashda darslik yaxshi tuzilgan va katta kamchiliklardan holidek ko'rinadi. Ammo bugungi shiddat bilan rivojlanib borayotgan dunyoda, zamonaviy talabalarni to'liq qanoatlantiradigan darslik sifatida ayta olamizmi? Menimcha yo'q. Sababi hayoti internet bilan chambarchas bog'langan bugungi talabalar, ushbu darslikdagi ma'lumotlarni osongina topa olishi, hatto tayyor tahlillarni o'qib o'zlashtirishi mumkin.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati**

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 08.10.2019 yildagi PF-5847-son
2. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 23.09.2020 yildagi O'RQ-637-son
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 10.12.2012 yildagi PQ-1875-son
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 24.12.2021 yildagi PQ-60-son
5. O'zR OO'MTV., 60230100-Filologiya va tillarni o'qitish (Roman-german tillari) bakalavriat ta'lim yo'nalishining malaka talablari. Toshkent: 2021

6. NamDU., 60230100-Filologiya va tillarni o'qitish (Ingliz tili), Namangan: 2022
7. O'zR OO'MTV., Tili o'rganilayotgan mamlakatlar adabiyoti Fan dasturi, Toshkent. 2020
8. Xasanboev J va boshq. Pedagogika fanidan izohli lug'at. –T.: “Fan va texnologiya”. 2009.
9. Umarova Z., Ro'ziboyeva D. O'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etishning zaruriyati. – Academic research in educational sciences. 2023.
10. Bakoeva M. Muratova E., Ochilova M. English Literature. Tashkent 2010
11. A companion to American Literature and Culture. Edited by Paul Lauter. UK: Blackwell Publishing. 2010